

Landskap: Skåne Upptecknat av: Kamrer N. Jönsson
 Härad: V. Göinge m. fl. Adress: Fryksbo, Emmestad
 Socken: _____ Berättat av: _____
 Uppteckningsår: 1947 Född år 1878 i Stoby m.

Kalendern ö. dess märkesdagar.

n. 1-16

N. M. 72.

M. 10299: 1.

Landskap: Skåne Upptecknat av: Kamrer N. Jönsson
Härad: Svårt att lokalisera till viss socken. Uppteckn. gjorda under årens lopp i V. Göinge härad, där ej annat angives. Adress: Fryksbo, Önnestad
Socken: Berättat av:
Uppteckningsår: Född år i

Almanackan.

På 1870-80:talet hade man även i den fattigaste torpstuga en alman^{ck}. Denna förvarades i "borlådan", i ett väggskåp, som rymde brännvinsflaskan, husapoteket, saxen, vaxbiten, synålar m.m. eller också hängdes den i en hank vid fönstret i stugan.

Almanackan köptes i närmsta bokhandel eller av kringvandrande försäljare - s.k. bokjudar, ej alltid av semitisk härkomst. Sedermera i varje lanthandel.

Almanackan studerades dagligen, särskilt med avseende på solens upp- och nedgång, månens ny och nedan samt särskilda märkesdagar. Där gjordes anteckningar eller kryss rörande händelser i det dagliga livet som berörde gårdens folk eller kreatur, utförda dagsverken, väderleksförändringar, särskilt rimfrost, köp och försäljning m.m. Många häftade in papper mellan almanackans blad för att få rum till flere anteckningar och almanackan var för många den enda bokförings- och dagboken.

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

M. 10299: 1.

Landskap: Skåne Upptecknat av: Kamrer N. Jönsson
Härad: Svårt att lokalisera till Adress: Fryksbo, Önnestad
viss socken. Uppteckn.
gjorda under arens lopp
Socken: i V. Göinge härad, där ej Berättat av:
annat anges.
Uppteckningsår: Född år i

Almanackor.

På 1870-80:talet hade man även i den fattigaste torpstuga en almanck^a.
Denna förvarades i "borlådan", i ett väggskåp, som rymde brännvins-
flaskan, husapoteket, saxen, vaxbiten, synålar m.m. eller också hängdes
den i en hank vid fönstret i stugan.

Almanackan köptes i närmsta bokhandel eller av kringvandrande försäl-
jare - s.k. bokjudar, ej alltid av semitisk härkomst. Sedermera i var-
je lanthandel.

Almanackan studerades dagligen, särskilt med avseende på solens upp-
och nedgång, månens ny och nedan samt särskilda märkesdagar. Där gjor-
des anteckningar eller kryss rörande händelser i det dagliga livet som
berörde gårdens folk eller kreatur, utförda dagsverken, väderleksför-
ändringar, särskilt rimfrost, köp och försäljning m.m. Många häftade
in papper mellan almanackans blad för att få rum till flere antecknin-
gar och almanackan var för många den enda bokförings- och dagboken.

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

M. 10299:3.

Landskap: Skåne Upptecknat av: kamrer N. Jönsson
Härad: V. Göinge Adress: Fryksbo, Önnestad
Socken: Berättat av:
Uppteckningsår: 1947 Född år 1878 i Stoby sn.

- 2 -

första vinternatten och nyårsnatten den första sommarnatten.

En föreställning, som möjligen kan bero ^{på}, att dagarna då började av och tilltaga. Likaså angavs 1 maj som första sommardagen och 1 nov. som första vinterdagen.

Årstidernas antal var även mer än fyra. Man talade om si'vintern omkring vårdagsjämningen samt ättehösten och sihösten i sept. och oktober. Man indelade även året i räppor, var och en motsvarande ungefär ett kvartal.

Mars månad kallades vanligen Torsmånad. Tiden mellan ~~mellan~~ 25 juli och 24 augusti kallades rötmånaden. (Enligt en annan uppgift 21 juli till 24 aug.)

Om den s.k. veckoräkningen har jag två uppgifter. 1) Stoby. Den började den 6 april med trättene uga, nästa vecka var tölte uga o.s.v baklänges. Havre och potatis borde säs och sättas i 9:de eller se-

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

M. 10299:3.

Landskap: Skåne Upptecknat av: kamrer N. Jönsson
Härad: V. Göinge Adress: Fryksbo, Önnestad
Socken: Berättat av:
Uppteckningsår: 1947 Född år 1878 i Stoby sn.

- 2 -

första vinternatten och nyårsnatten den första sommarnatten.

En föreställning, som möjligen kan bero ^{på} att dagarna då började av och tilltaga. Likaså angavs 1 maj som första sommardagen och 1 nov. som första vinterdagen.

Årstidernas antal var även mer än fyra. Man talade om sivintern omkring vårdagsjämningen samt ättehösten och sihösten i sept. och oktober. Man indelade även året i räppor, var och en motsvarande ungefär ett kvartal.

Mars månad kallades vanligen Torsmånad. Tiden mellan ~~mellan~~ 25 juli och 24 augusti kallades rötmånaden. (Enligt en annan uppgift 21 juli till 24 aug.)

Om den s.k. veckoräkningen har jag två uppgifter. 1) Stoby. Den började den 6 april med trättene uga, nästa vecka var tölte uga o.s.v baklänges. Havre och potatis borde säas och sättas i 9:de eller se-

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

M. 10299:5.

Landskap: Skåne Upptecknat av: kamrer N. Jönsson
Härad: V. Göinge Adress: Fryksbo, Önnestad
Socken: Berättat av:
Uppteckningsår: 1947 Född år 1878 i Stoby sn.

- 3 -

ha mycket frö, i nä (nedan) den som ville ha långt lin men mindre fröskörd. (Nöhbelöv, Gärds). Likgiltigt om man sår i ny eller nedan, men lämpligast när eklöven äro stora som musöron. (Gryt, Ö. Göinge).

Ur en gammal dagbok, förd av Ored Olsson i Grönhult 1841 har jag antecknat följande: "En saga, som jag upfört till minnes. Den 19 Juny infaller nymåne, 3 dagar före den dagen och 3 dagar efter den dagen äro märkelsedagar på hurdan väderleken skall blifva det kvartalet som kommer näst efter nemde dag, ett kvartal är 3 månader, i de 3 månaderna är 3 ny och 3 nädande, således en dag till hvarvt omskiftet, sådant dett är den första dagen vått eller tort eller blåst, skall blifva sådant dett första nädandett, och så räcknas de 6 dagarna till de 6 omskiften. Sedan den 15 September kommer ett ny Som man skall taga märke på upå samma sätt, o så går

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

M. 10299:5

Landskap: Skåne Upptecknat av: kamrer N. Jönsson
Härad: V. Göinge Adress: Fryksbo, Önnestad
Socken: Berättat av:
Uppteckningsår: 1947 Född år 1878 i Stoby sn.

- 3 -

ha mycket frö, i nä (nedan) den som ville ha långt lin men mindre fröskörd. (Nöbelöv, Gärds). Likgiltigt om man sår i ny eller nedan, men lämpligast när eklöven äro stora som musöron. (Gryt, Ö. Göinge).

Ur en gammal dagbok, förd av Ored Olsson i Grönhult 1841 har jag antecknat följande: "En saga, som jag upført till minnes. Den 19 Juny infaller nymåne, 3 dagar före den dagen och 3 dagar efter den dagen äro märkelsedagar på hurdan väderleken skall blifva det kvartalet som kommer näst efter nemde dag, ett kvartal är 3 månader, i de 3 månaderna är 3 ny och 3 nädande, således en dag till hvart omskiftet, sådant dett är den första dagen vått eller tort eller blåst, skall blifva sådant dett första nädandett, och så räcknas de 6 dagarna till de 6 omskiften. Sedan den 15 September kommer ett ny Som man skall taga märke på upå samma sätt, o så går

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

M. 10299: 7.

Landskap: Skåne Upptecknat av: kamrer N. Jönsson
Härad: V. Göinge Adress: Fryksbo, Önnestad
Socken: Berättat av:
Uppteckningsår: 1947 Född år 1878 i Stoby sn.

- 4 -

Märkesdagar.

Januari.

Trettondagsafton kallades i Göinge för Tölte aftan. Då skulle man "ajda bra o fylla ölla glogga mä gröd". Trettondetiden liksom första veckan i februari ansågs vara de stora yrvädrens tid.

Om Knut 13/1 hette det att "Tjueneda Knud tjör julen ud." Då skulle julaknudan gå sin rund genom byalaget.

Betr. ^{Knut} nästa dag Felix har jag från Fågeltofta erhållit en uppgift, att drängarna gjorde en gubbe av halm och satte kläder på honom. H

Halmgubben kallades Knut och försågs med en lapp, på vilken lästes,
Här kommer Knut, den stackaren.
Vi hoppas, att ni inte köra honom ut
utan härbergera honom
eller sända honom till nästa går.

Det gällde sedan att kasta in gubben och försvinna utan att bli-
va sedd- Följande dag upprepades detta, men halmdockan kallades nu
Felix. Liksom Knut skulle den sändas från gård till gård. Detta kal-

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

ACC. N:R M. 10299: 8.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-

ARKIV

des att gå med Felix. Men kunde man få fatt i den, som gick med Felix, blev han tjärad i ansiktet och rullad i fjäder.

Den 16 och 25 jan. (Paulus) kunde man räkna med hård vinterköld.

Februari.

Den 2 febr. var det Kyndelsmäsas, stundom kallad Lillejul. Då sa ~~sa~~des halva vintern vara gången och då skulle man ha halforat, d.v.s. ha hälften av vinterfodret kvar. "Tjynnelmässe knuda, dau börjar vinteren o luda - äss den inte tar bäder fatt".

Nästa dag den 3 febr. hette Blasius - på grund av namnlikheten i folkföreställningen kombinerad med blåsväder. På en plats i Göinge fick man ej spinna den dagen - då blåste linet bort, när det lades ~~til~~ till rötning. På ett annat ställe lades man ut foder på "makullen". Blåste det bort, kunde man befara, att fodret ej skulle räcka vintern ut.

Den 13 febr. Agabus hade rykte om sig att vara en blid dag. Töväder den dagen bådade tidig vår.

Den 15 febr. kallades Sifremässe - Sigfridsmäsas, efter dagens namn Sigfrid. Då var det stor marknad i Växjö, och mycket folk från de norra Skånesocknarna drog dit.

M. 10299: 9.

Landskap: Skåne Upptecknat av: kamrer N. Jönsson
Härad: V. Göinge Adress: Fryksbo, Önnestad
Socken: Berättat av:
Uppteckningsår: 1947 Född år 1878 i Stoby sn.

- 5 -

Den 22 febr. var en stor märkesdag - "Petter Katt (Petri Cathedra).
Då fick man börja att vara försiktig på isarna, ty "Petter Katt
kasta sin värme stöjn i vanned". Men om det frös den natten, blev
vintern långvarig, ty "Där Petter Katt lägger sin hatt, där ska den
ligga te Froe natt". En gammal vädergubbe brukade i början av febr.
alltid säga: "Vi få soj hordan Petter Kated. bler".

Mars.

Om det frös den 9 mars - 40 martyrer - skulle det bli frost de följande 40 nätterna.

Tredje torsdan i Tor, då träder tranan på skånsker jor". Då skulle man lägga sig vid dagsljus. På sina ställen var denna sed förlagd till "Froeaftan" - den 24 mars - och sedan skulle man ej ha ljus tänt på kvällarna förrän Mikselsdagen. Vårfrudagen kallades Froedan.

I Önnestad förklarades att man skulle lägga sig i dagsljus, för att råttor och möss (aåjde) ej skulle få för stor framfart

XXX
April.

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

ACC. N:R M. 10299: 10

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

April.

Tyko eller Tyge ansågs för en olycksdag. "Tyko Brahe dag". Stundom sade man: "Du ä en rikti Tyge" (olycksfågel).

Siste april "Valbörsmässeaftan" borde en del tidiga köksväxter sättas.

Då tändes också eldar på en del håll.

Maj.

Den 1 maj - "Valbeda" - borde man sätta tidig potatis i haven för att kunna "pela" eller "gilla" till midsommar.

Rågbrodden skulle kunna dölja ~~en~~ en kråka 1 maj.

Tre dar före och tre dar efter Valborg kallades Naddarha och hade rykte om sig att vara mycket kalla.

Korsmässa - 3 maj - kommo svalorna. Den kallades liksom korsmässa på hösten den 14 sept. med ett föga vackert namn "mögkørselen" - emedan man brukade köra ut gödseln vid den tiden.

Den 18 maj hette liksom nu Erik och : "När Erik ger ax, ger Olof kaka"

Dagar då man varken borde så eller sätta voro den 24 och 25 maj (Urbanus). Detsamma gällde den 5 juni (Bonifacius).

M. 10299: //

Landskap: Skåne Upptecknat av: kamrer N. Jönsson
Härad: V. Göinge m. fl. Adress: Fryksbo, Önnestad
Socken: Berättat av:
Uppteckningsår: 1947 Född år 1878 i Stoby sn.

- 6 -

Den 20 maj - Beda - skulle de bruna börnorna sättas.
Beträffande tiden för linsådden variera uppgifterna betydligt.
Vid varmt väder i början av juni. (Ivö) - Helst Bedadagen, när
häggen blommade och eken stod i lövsprickningen. ((Djurröd).
Vid tiden för Broby marknad, 8 juni, och om man samtidigt sådde
korn var det ett gott tecken. (Glimminge). - Linet bör helst
komma i jorden Eriksdagen - 18 maj. (Glimåkra). - Sådden skedde
från 13 maj (Linnea) till 20 maj (Karolina) Bäst voro dagarna
Rebecka, Erik och Alrik. (Rebetuaröd). - Helst sådde man linet
någon dag med kvinnonamn, helst Karolina. (Allmännast) I Vattu-
mannens stjärnbild, ty då höll jorden sig mera fuktig.
I Önnestad kallades 17 maj första hörfrödagen och 27 maj sista
hörfrödagen.

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

ACC. N:R M. 10299 :12.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Från Osby har jag följande regel för linsådden:

Om Långa Freda ä. torre.
ska ja så lin i en korre (fuktig mark).
Om Långa Freda ä väjde (regnig)
ska ja så hör på ojt säjde (höglänt mark)

Juni.

Tre dagar före midsommar brukade vara kyliga och kallades Järn-
nätterna. Att tala om midsommarns folkseder hör väl knappast
hit. En gumma i Stoby höll stytt på att mesömmarsurterna skul-
le samlas "Gamle mesömmars aftan".

Juli.

Under juli började röt månaden och inföll "fruntömmersugan",
mera respektlöst kallad "pisseugan" med hänsyn till den ofta
regniga väderleken. Regn på Margaretadagen var ej bra för
hasselnötterna. Då sades "Magretta pissa i nöderna"
Blev det regn på Sjusovaredagen - 27 juli - fortsatte det att
regna i sju veckor.
Regnade det den följande dagen - Botvid - "bler da ingen
bod ve ad".
Den 29 var det förr som nu Olof. "Olsmässeökrogen" kunde

M. 10299: 13.

Landskap: Skåne Upptecknat av: kamrer N. Jönsson
Härad: V. Göinge m. fl. Adress: Fryksbo, Önnestad
Socken: Berättat av:
Uppteckningsår: 1947 Född år 1878½ i Stoby sn.

- 7 -

vara rätt besvärlig under år med knapp brödsädstillgång. Förra skörden var ofta slut innan den nya blivit bergad.

Augusti.

För månadens 1:sta dag hade almanackan benämningen Petri fängelse. På bygden uttalades det i överensstämmelse med alman. för kortning "Petri fäng", såvida man ej nämnde den "Våde Petter" eller "Vannpetter". Den dagen brukade det alltid regna påstod man.

Den 24 augusti skulle malörten repas, eljest var det ingen kraft i den. Dagens namn var Bartolomeus. Då gällde det även att ha allt hö under tak, "för Bartel pissat i grajsed".

Den 29 augusti - Joh. Döparens halshuggning - kallades "halshog-garedaen". Då skulle man passa på och "skälla skäjtör" (vägglöss) Om Bartolomeus sades det även: "Får inte Bartel sitt skinn torrt, så får inte bonnen sett korn torrt".

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

ACC. N:R M. 10299: 14.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

September.

Korsmässa - den 4 sept.? - flyttade svalorna.

Mikael - den 29 sept.- kallades "Meckelmosse. Då inföll Vittsjö
marknad, och före den tiden skulle man i trakten däromkring ej börja
potatisupptagningen. Vid Mikael fick inga djur gå ute över natten,
för då fick maran makt med dem. *(Om utlös)*

Regnade det 1 sept, blev det en svår höst.

Oktoder.

Den 24 oktober började tjänarnas "friuga"

November.

Den 1 nov - Allhelgonadagen, "hälgenamässa" - borde skörden och utar-
betet vara avslutat. Då kommo spinnrockarna och kardorna fram.
Mårten firades under enklare former i den fattiga Göingebygden,
där man sällan hade råd till något "gåsablott". Vid Mårten kom
vanligen den första köldknäppen.

Den 30 nov. kunde man få reda på julens väder enligt regeln:

"Anders slaskar - julen braskar", eller omvänt.

M. 10299: 15.

Landskap: Skåne Upptecknat av: kamrer N. Jönsson
Härad: V. Göinge m. fl. Adress: Fryksbo, Önnestad
Socken: Berättat av:
Uppteckningsår: 1947 Född år 1878 i Stoby sn.

~~December~~ - 8 -

En vinterknäpp omkr. 24 nov. kallades i norra Villands härad för "sikavinter". Började inte vintern då fick man ingen sik.

December.

Annadagen skulle lutfisken läggas i blöt.

Luciafirandet hade på 1880:talet ej någon utbredning bland allmogem i Göinge.

Tomas kallades på sina ställen - t.ex. Ravlunda - för "Sure Tomas".

Allmänt troddes att öl, bryggt på Tomas, blev surt före julafton.

(Julsederna äro en särskild historia). På Tomas skulle uppsägning

av tjänarna ske - likaså uppsägning av "aajded" (råttor och möss).

Lysning till äktenskap borde ej uttagas i advent eller fastan.

Efter "Fastelans sönda" kom "bölla månda" - då åts "fastelansbölla-

lana" - och "stinnkagetisda", när stenkakorna var stående rätt.

Efter "Palmsönda" kom "dömmelugan", då man liksom under julen ej

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

ACC. N:R **M. 10299**:16.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

fick syssla med "kringgärning". Dagarna i veckan hade särskilda namn: Askonsda, Skärtosda, Långa fräuda, Påska jorda och de bägge påskdagarna.

Beträffande Kristi himmelfärdsdag - "häletorsda" - ansågs denna på en del ställen för första Metdagen. I Stoby skn borde man ej börja metet förrän dagen efter. En person där, som metat på Häletorsda, fick hela sitt liv heta "Kresti feskare"